

Kvalitatívny výskum – nástroj interpersonálneho porozumenia ľudským zámerom a ľudskému konaniu

Qualitative Research – A Tool for Interpersonal Understanding of Human Intentions and Human Acting

Dušan KOSTRUB

Abstrakt: Príspevok je teoretickou štúdiou informatívneho charakteru objasňujúcou koncept kvalitatívneho výskumu (metodológie) pre potreby poznania a porozumenia súčasnej didaktickej praxe v školách ako i pre zodpovedanie pedagogických otázok v školskom i mimoškolskom edukačnom kontexte. Príspevok prezentuje základné teoretické východiská kvalitatívneho výskumu (metodológie) v informatívnej rovine s poukázaním na princípy vzťahujúce sa na u(z)važovanie, dizajnovanie, realizovanie i evalvovanie kvalitatívneho skúmania.

Kľúčové slová: kvalitatívny výskum, kvalitatívny výskumník, dizajn výskumu, subjekty výskumu, konceptualizácia.

Abstract: The article deals with the concept of qualitative research methodology. This is a theoretical study of an informative character outlining the characteristic features of qualitative research methodology which satisfies the needs of subjects (researchers and research subjects) in order to understand current didactic practice at educational settings as well as to answer pedagogical questions within the educational and extracurricular context. The article presents basic theoretical bases of qualitative research methodology. The principles of the qualitative methodology relating to reflection, research design, realization and evaluation of the qualitative methodology are emphasized.

Key words: qualitative research methodology, qualitative researcher, research design, research subjects, conceptualisation.

„Muž nikdy nemôže pochopiť uhol pohľadu ženy, beloch nemôže porozumieť, aké je byť černochoom, ateista si ťažko úplne uvedomí, čo znamená mať vieru v Pána Boha“
(Barnes, 1977 In J. Elliot, 1997, s. 127).

1 Konštrukt kvalitatívny výskum

Kvalitatívny výskum predstavuje možnosť uvažovať o ľudskom konaní a zmýšľaní v odlišných, antagonistických dimenziách, ktoré sú v rozpore s koncepciou kvantitatívneho skúmania.

Tabuľka 1

Rozdiely medzi dvomi základnými víziami sveta s dosahom na odlišné metodológie skúmania

Vízia	Paradigmy	Ciele	Metodológia	Nástroje, metódy, techniky
ABSOLUTISTICKÁ	(Neo)Pozitivistická (a priori)	Explikovať Predikovať Kontrolovať	KVANTITATÍVNA: Experimentálna Kvazi- experimentálna Ex-Post-Facto	Kvantitatívne nástroje merania
RELATIVISTICKÁ	Interpretatívna (a posteriori)	Porozumieť Interpretovať/ analyzovať	KVALITATÍVNA: Etnografia Prípadová štúdia	Kvalitatívne: Interview Participatívne pozorovanie
	Sociokritická (a posteriori)	Transformovať Meniť	KVALITATÍVNA: Sociokritická Akčný výskum Participatívna	Kvalitatívne: Interview Diskusné/fókusové skupiny

Prevzaté z M. C. Wittrock (1989, s. 114)

Porozumieť, interpretovať sociálnu realitu, transformovať, meniť sociálnu realitu z perspektívy subjektov skúmania spolu s kontextualizovaním individuálneho a sociálneho poznania je hlavným cieľom kvalitatívneho výskumu. Kvalitatívne skúmanie znamená konzistentné, úplné priblíženie sa subjektívnym a intersubjektívnym realitám ako legitímnym objektom vedeckého poznania; znamená to štúdium každodenného života, ktorý predstavuje bázičný scenár auto/sociokonštruovania, konštituovania a rozvíjania rozličných životných (vrátane profesijných) plánov, ktoré konfigurujú a integrujú špecifické dimenzie ľudského sveta. Tieto dimenzie získavajú jedinečný, mnohovrstvový a dynamický charakter humánnych (nie subhumánnych) realít. Vďaka tomu sa vynára potreba zaoberať sa takými otázkami ako sú napr. sloboda, kompetentnosť, autonómnosť, kolaboratívnosť, uvedomelosť, múdrosť, morálnosť a predovšetkým významnosť humánnych realít na pozadí socio-kultúrneho a historického konštruovania, ktorého porozumenie je kľúčové pre vysvetľovanie trvácne-

ho, validného a spoločensky prijateľného poznania. Trvácne (ako deriváty mentálne elaborovaných skúseností), validne (ako celospoločensky hodnotné) a spoločensky prijateľné poznanie je členmi spoločnosti sústavne rozvíjané a zároveň legitimizované cez kvalitatívne skúmanie humánnych realít na základe konštruovania konsenzov v dialógu (diskurze) a intersubjektívite. Diskurz ako rozprava je základom pre utváranie a pretváranie poznania na základe dosiahnutia konsenzu a s cieľom legitimizovať nové, iné poznanie navonok. Scenáre a kultúrne fenomény, ktoré obklopujú ľudskú bytosť (ktorá sa na nich aktívne spolu s inými subjektmi podieľa), vymedzujú a vytvárajú fundamentálne rozdiely, a tieto sa musia zvažovať pri reflektovaní ako zážitky, udalosti generujúce a modifikujúce reality, ktorými človek dennodenne experimentuje. Realitu generujúca a modifikujúca osoba je (spolu)tvorcom meniacim svoje mentálne schémy porozumenia udalostiam a práve konanie a zámery tohto subjektu sú objektom poznávania kvalitatívneho výskumníka – ide o porozumenie humánnej a sociálnej komplexnosti, samozrejme z aspektu konceptu participatívnej kultúry zameranej na sociálne produkované poznanie. Reality, ktorými experimentujú svojim každodenným konaním subjekty, predstavujú intelektuálnu výzvu pre kvalitatívneho výskumníka. Kvalitatívny výskumník sa im snaží priblížiť (so zámerom rozumieť im) na základe svojej flexibilnej a dynamickej perspektívy, ktorá mu umožní študovať ich na báze rozšírenej vízie, čo znamená vidieť ju tak, ako je videná aktérmi. Kvalitatívny výskumník hľadá porozumenie fragmentom fenoménu logikou, viac ako len vlastnou, ktorá je zdieľaná ním a subjektmi výskumu. Vzťah jednotlivca-spoločnosť v rámci sociokonštruovania poznania zodpovedá skutočnosti, že interaktívna a transakívna potencialita je vlastná človeku, ktorý si uvedomuje možnosti vzťahu a dialógu (diskurzu) vytvárajúce sa v ktorejkoľvek situácii vyžadujúcej zapojenie minimálne dvoch subjektov prostredníctvom interaktívneho, transakívneho, sociálno-komunikačného procesu. V tomto procese cirkulujú operačné mentálne schémy vo forme reprezentácií, ktoré produkujú plejádu sociálne legitímnych činností. Porozumenie intersubjektívne konštruovaným významom sa vzťahuje na pokus rozvíjať interpretácie sveta subjektov na základe ich vlastných interpretácií, majúc na zreteli ako objekt skúmania humánne konanie. Preto komplexnosť investigatívneho scenáru (aj čo sa týka edukačného kontextu) vyzýva na konštruovanie poznania situovaného vo svete vytvorenom životmi subjektov. Akceptovať pojem intersubjektívneho sociokonštruovania reality znamená, že sa odmieta kritický objektivizmus, ktorý požaduje (neo)pozitivistická veda a napr. dichotómia subjekt (výskumník) – objekt (skúmaná osoba) sa stáva neudržateľnou (Crotty, 2003 In San Martín, 2014). V kvalitatívnej metodológii sú konštruované významy medzi výskumníkom a subjektom výskumu fundamentálne pre teoretizovanie (koncept teoretizovanie pozri v J. P. Goetz a M.D. LeCompte, 1988, s. 174-175) v súvislosti so skúmanou realitou. Zámerom kvalitatívneho skúmania je objaviť a rozvíjať (spoločne a vzájomne konštruovať) teóriu (iný, novší pohľad na skúmané javy, procesy, udalosti, situácie, konanie, presvedčenia a p.), ktorá vzíde z bádateľského kontextu a nie z podstúpenia deduktívnych úvah podporených overovaním východiskového teoretického rámca. Na základe tejto myšlienky je konštruovaný dizajn kvalitatívneho skúmania. Dizajn kvalitatívneho skúmania je dialektickým modelom, v ktorom sa koncentrujú možnosti vzťahu medzi výskumníkom, subjektmi výskumu a dimenziami obsiahnutými v téme (vo výskumnom probléme) a zameranými na produkovanie určitého typu pohľadu tretej osoby (ktorá číta text konania subjektov), aby sa načrtli možné spôsoby konštruovania nového poznania. Pohľad (perspektíva) tretej osoby sa zakladá na dosiahnutí vyšších úrovní interpersonálneho porozumenia. Výskumníkovo situovanie sa do pozície tretej osoby je žiaduce, pretože v kvalitatívnom skúmaní sa nepožaduje stanovisko výskumníka na skúmanú tému/výskumný problém z jeho pohľadu (tobôž nie nejaké jeho posudzovanie, či odsudzovanie konania iných), ale požaduje sa jeho interpretácia konania a zámerov subjektov výskumu z ich pohľadu (výskumník je interpretom konania iných subjektov, nie svojich názorov, presvedčení o konaní iných subjektov). Skúsenosti, ktoré vznikajú v dialektickom modeli

medzi diskurzom vedeným vzájomne a spoločne, sú chápane ako kultúrne situované obsahy v mysliach subjektov; ide o interakciu myslí všetkých participujúcich subjektov vo výskume. Dialektický model využívajúci diskurz umožňuje výskumníkovi uskutočňovať činnosti progresívneho objavovania, modelovania alternatív vlastného konania v meniacej sa dynamike podmienok, v ktorých výskum uskutočňuje, aby pochopil - utvoril si adekvátnu predstavu o konaní a jeho zámeroch skúmaných subjektov, ktorú bude interpretovať. Ako uvádzajú J. P. Goetz a M. D. LeCompte (1988, s. 89), výskumník vytvára rozličné parametre. Isté logistické i konceptuálne ohraničenia vplyvajú nielen na výber skupín subjektov výskumu, ale tiež na jeho priebeh a účelnosť. Práve konceptuálne limity subjektov výskumu predstavujú otvorený proces skvalitňovania, modifikovania a preorientovania, ktoré sa vzťahujú na celý priebeh skúmania. Kvalitatívny výskumník musí urobiť mnohé rozhodnutia vopred, v čase zvažovania dizajnu skúmania, v prípravných fázach, v počiatku samotného skúmania, ako i v celom jeho priebehu. Častokrát je pôvodná predstava počas samotného skúmania modifikovaná, hoci zámer a cieľ skúmania musia byť dodržané a dosiahnuté. Kvalitatívny výskumník s plnou vážnosťou uvažuje aj o subjektoch výskumu, nakoľko títo pre neho predstavujú kľúčových informátorov. Len vďaka vypočutiu si toho, čo o svojom konaní vypovedajú samotní aktéri, výskumník získa bázu neodmysliteľných informácií pre pochopenie toho, čo má možnosť odpozorovať. Spojiť faktor uvažovania subjektov o svojom konaní so samotným ich konaním tvorí základ, od ktorého sa začína odvíjať uvažovanie výskumníka vrátane jeho ďalších výskumných činností. Kvalitatívny výskumník sa dozvedá cez svoj výskum o prekonceptiach a v závere svojho výskumu tiež o postkonceptiach, ktoré vlastní, a ktoré si modifikovali subjekty zapojené do skúmania. Konanie výskumníka a subjektov výskumu podlieha vzájomnému pôsobeniu a vplyvu.

2 Konštrukt kvalitatívna metodológia

Kvalitatívna metodológia je (M. Banks, 2010; R. Barbour, 2013; D. San Martín, 2014; A. C. Casimilas Sandoval, 1996; U. Flick, 2012; J. Elliot, 1997; J. P. Gee, 2005; J.P. Goetz & M. D. LeCompte, 1988; S. Kvale, 2011; H. Simons, 2011; R. Lecanda Quecedo & C. Castaño Garrido, 2002; M. C. Wittrock, 1989):

- a) Induktívna a participatívna – pretože dizajn a zistenia sa vynárajú z činností realizovaných v kolaborácii medzi výskumníkom a subjektom výskumu v úzkej väzbe na skúmaný objekt. Zodpovedá flexibilnému dizajnu skúmania, pričom do skúmania sa môžu organicky včleňovať zistenia, o ktorých sa v počiatkoch úvah pred samotným skúmaním neuvažovalo, ale ktoré vhodnejšie pomáhajú pochopiť študovaný fenomén. Výskumný problém, výskumné otázky a ciele skúmania sú koncipované tak, že umožňujú reálne indukcie v rámci mentálnej tvorivej aktivity vrátane participácie.
- b) Nositeľom holistickej, globálnej perspektívy študovaného fenoménu bez redukcie subjektov na premenné (a na štatistov); nezaoberá sa (na)plnením kvót, ale uvedomovaním si, pri študovaní fenoménu, elementy, ktoré ho obklopujú, spoluutvárajú.
- c) Hľadáním porozumenia a nie poukazovaním na vytvorené vzťahy príčina – dôsledok medzi fenoménmi. Nejde o deklarovanie skutočnosti, ale o opísanie pôvodu a charakteru skúmanej skutočnosti vzhľadom na jej aktérov; o jej zasadenie do kontextu diania a spoluutvárania.
- d) Akceptovaním, že kvalitatívny výskumník je sám o sebe (tiež) výskumným nástrojom. Spolupodieľa sa na skúmaní, vrátane faktu, že sám môže byť subjektom skúmania, preto sa sebaskúmanie (introspekcia) akceptuje ako validný vedecký nástroj.

- e) Uskutočnením intenzívnych štúdií v malom meradle. Nezaujíma sa o štúdium reprezentatívnych vzoriek más pri študovaní univerza, ale zaoberá sa hĺbkovým analyzovaním menšieho počtu subjektov. Nezovšeobecňuje, naopak, poukazuje na špecifiká, výnimočnosti, odlišnosti v skúmaných humánných realitách. Nehľadá očakávané, ale nachádza (doposiaľ) nepoznané, neopísané. Nevyťahuje z kontextu, ale snaží sa zasadzovať do kontextu; do prirodzeného, samozrejmeho konania subjektov.
- f) Neoperuje teóriami a hypotézami v rovine ich potvrdenia, ale ide jej o generovanie teórií, definovanie výskumných problémov, výskumných otázok, ktoré otvárajú budúce kontúry iných, ďalších výskumov.
- g) Systematická, náročná, detailná vyžadujúca odhodlanie a nasadenie kvalitatívneho výskumníka vrátane uvedomenia si, že analyzuje/interpretuje pohľad na svet subjektov jeho skúmania, ktorý má význam pre nich samotných, preto sa stáva pre neho jednou z jeho hodnôt.

3 Reflexie realizácie kvalitatívneho skúmania

Realizovať kvalitatívne skúmanie predstavuje uskutočňovať (seba)reflexiu. Využívať reflexívnosť (ako jednu z ľudských vlastností) pre výkon kvalitatívneho výskumníka je samozrejmé. Reflexia (ako dôsledok uplatnenia osobnej reflexívnosti výskumníka) sa zameriava na s/rozpoznávanie osobného príspevku výskumníka v aktívnom sociokonštruovaní situácie, ktorá sa zamýšľa študovať. Má tiež svoje opodstatnenie pri udeľovaní významu dátam, či interpretáciám.

Realizácia kvalitatívneho skúmania (U. Flick, 2012):

1. I napriek tomu, že epistemologické a teoretické aspekty rôznych foriem kvalitatívneho skúmania sa rôznia, je možné nájsť zjednocujúce hľadisko, ktorým možno vysvetliť realizáciu kvalitatívneho skúmania.
2. Kvalitatívni výskumníci sa zaujímajú o prístup do oblasti skúseností, interakcií, textov, dokumentácií v prirodzenom sociálnom kontexte a spôsobom, ktorý ponecháva priestor týmto zvláštnostiam skúseností, interakcií, textov, dokumentov a materiálov, ktoré sa študujú.
3. Kvalitatívny výskum umožňuje vynáranie konceptov v procese samotnom procese skúmania, na čo je kvalitatívny výskumník mentálne pripravený. Jeho proces konceptualizácie zodpovedá akcií, reflexii, revízii vo vzájomne prelínajúcich sa činnostiach vzťahujúcich sa na skúmanie.
4. Kvalitatívny výskum akceptuje názor, že stratégie, nástroje, metódy a teórie majú byť prispôbované tomu, čo sa študuje. Ak stratégie, nástroje, metódy a teórie nie sú v súlade s výskumným problémom, či konkrétnou oblasťou skúmania, kvalitatívny výskumník ich adaptuje alebo hľadá iné nástroje, metódy alebo hľadiská.
5. Kvalitatívni výskumníci sú dôležitou súčasťou procesu bádania aj z hľadiska vlastnej osobnej prítomnosti ako výskumníci; aj z pohľadu ich skúseností v (vednej) oblasti vrátane reflexie, ktorú poskytujú v zastávanej role výskumníka.
6. Kvalitatívna metodológia získava na vážnosti v kontexte i v prípadoch, keď ide o hlboké pochopenie študovaného javu v rámci jeho skúmania. Veľká časť kvalitatívneho skúmania sa zakladá na prípadových štúdiách alebo na sériách prípadových štúdií a prípad (jeho história a komplexnosť) je často dôležitým kontextom pre pochopenie toho, čo sa študuje.

7. Fundamentálna časť kvalitatívneho skúmania, počnúc terénymi zápiskami, transkripciami cez deskripcie (opisy) a interpretácie až po prezentáciu zistení a výsledkov celého zrealizovaného výskumu sa zakladá na textoch a písaní. Preto problémy transformovania komplexných sociálnych situácií (a iných materiálov ako sú obrazové záznamy) do textu – problémy transkribovania (prepisu) a opisu vo všeobecnosti – sú s kvalitatívnym výskumom späté primárne ťažkosťami.
8. Aj keď sa predpokladá, že stratégie, nástroje, metódy a p. musia byť adekvátne tomu, čo sa skúma, aspekty pre definovanie a evalvovanie kvality kvalitatívneho skúmania musia byť prediskutované (v každom prípade) v špecifických formách, ktoré budú adaptované na kvalitatívne skúmanie dokonca aj na špecifické hľadiská, prístupy v ňom.

4 Kvalitatívne skúmanie – skúmanie v humánnom rozmere

Absolutistická vízia sveta produkovaná pozitivizmom, neopozitivizmom opierajúc sa o prírodné vedy (najmä matematiku) a zakladajúc sa na objektivizme, pre ktorú platí a má svoju hodnotu len to, čo je zmerateľné, kvantifikovateľné meracím nástrojom je a priori nekombinovateľná s relativistickou víziou sveta produkovanou (na počiatku) fenomenológiou akceptujúcou subjektivismus vrátane akceptovania viacerých (možných) humánnych realít. Absolutistická vízia sveta (univerzalizmus a absolutistické princípy) prezentujúca objektivizmus cez aseptický neutralizmus a relativistická vízia sveta operujúca svojim subjektivismom predstavujú nesúrodé, nesúvzťažné, nezlučiteľné/vylučujúce sa navzájom, koncepcne odlišné, kontradiktórické entity. Z aspektu relativistickej vízie (akceptácia mnohých náhľadov na svet a konanie ľudí v ňom a pre neho) ide o sociálne konštruované svety (humánne reality) aktívnymi subjektmi a z aspektu absolutistickej vízie ide o objektívnu pravdu (je nezávislá od subjektu, „stojaca“ mimo človeka/ľudí). Absolutistická vízia predostiera jednu na subjektoch nezávislú pravdu, relativistická vízia narába s mnohými pravdami, ktoré sú na subjektoch závislé, lebo vyjadrujú ich presvedčenie, predstavy, nádeje, predsavzatia, skúsenosti, ale aj s nimi späté omyly; v krátkosti povedané, predstavujú samotný – auto/sociokonštruovaný svet (život) jedinca, skupín, spoločenstiev a spoločnosti ako takej. Pri výbere metodológie by malo byť určujúce, čo má byť skúmaním dosiahnuté, to sa však nezaobíde bez identifikácie výskumníka a jeho situovanosti v konceptoch súčasnej filozofie a z toho vyplývajúcej osobnej i profesijnej preferencie jednej metodológie pred druhou. Autor tejto štúdie je presvedčený, pretože didaktika (ako pedagogická náuka) skúma živé subjekty v živých intersubjektívnych vzťahoch v rámci vzájomne a spoločne utváraných humánnych realít (na rozdiel napr. od patológie), že pre skúmanie zákonitostí procesu výučby (ktorý je ľudskou intraakciou, interakciou a transakciou) je kvalitatívna metodológia neodmysliteľná, nepopierateľná, metodologicky indikovaná. Kvalitatívna metodológia predstavuje ľudský rozmer skúmania človeka/ľudí, čo znamená uvažovať v rovine humánneho, prirodzeného konania výskumníka s prihliadnutím na skutočnosť, že takisto skúmanie človeka/ľudí má charakter interakcie, transakcie a intraakcie. Kvalitatívna metodológia akcentuje ľudský rozmer, pretože ten je objektom snáh výskumníkov v jej rámci. Využitím kvalitatívnej metodológie sa výskumníci usilujú porozumieť ľudskému konaniu a zámerom tohto konania. Dizajn kvalitatívneho skúmania je označovaný ako vynárajúci sa dizajn, pretože sa objavuje, vynára až v priebehu jeho realizácie. Výskumník má vytvorený koncept skúmania (obsahujúci predovšetkým výskumný problém, výskumné otázky, výskumné nástroje a d.) v hlavných kontúrach tohto skúmania, aby mohol určiť trajektóriu svojich výskumných činností v koncepcnom i logickom slede. Určenie stratégie je neodmysliteľné. Dizajn je však otvorený, nakoľko bude upravovaný rozvíjaním samotného skúmania; výskumník urobí ďalšie zásadné rozhodnutia na základe toho, čo bude objavené, čo sa vynorí počas skúmania. Kvalitatívny výskumník

zamýšľa poznať a pochopiť fenomén, ktorý študuje v prirodzenom prostredí, s uvedomením si, že aj on sa stáva integrálnou súčasťou skúmania; je principiálnym nástrojom skúmania generovania a zberu dát, s ktorými aktívne interaguje. Z tohto aspektu po celý čas realizácie kvalitatívneho skúmania výskumník musí reflektovať svoje presvedčenia a nadobúdané poznanie a to najmä, ako tieto môžu vplyvať na spôsob zvažovania reality subjektu/objektu skúmania a v konečnom dôsledku, ako môžu vplyvať na vlastné skúmanie. Kvalitatívny výskumník pre úspech svojho skúmania si potrebuje rozvíjať „nové“ kompetencie (spôsobilosti), aby sa mohol pozeráť na nové – vynárajúce sa – reality a interagovať s nimi v permanentnej transformácii so zámerom produkovať zosieťované a štrukturované teórie. Ako uvádzajú C. Marshall a G. B. Rosmann (2011), zámery realizovať kvalitatívny výskum majú rôzne matice; tie môžu byť najmä tieto: exploratívne, keď identifikujú, objavujú alebo generujú hypotézy o nejakých fenoménoch alebo ich parciálnych úsekoch. Explikatívne: keď vysvetľujú alebo uľahčujú porozumenie väzbám vzťahujúcim sa na skúmaný fenomén, či identifikovanie nových vzťahov medzi elementmi fenoménu. Deskriptívne: pretože dokumentujú, determinujú a rozvíjajú charakteristiky skúmaného fenoménu a emancipatívne: pretože vytvárajú príležitosti pre sociálnu transformáciu. Kvalitatívny výskumník nevstupuje do výskumu s predpojatosťou, ale s otvorenosťou voči názorom subjektov svojho skúmania. Nazeráť na veci, javy, udalosti a p. z perspektívy skúmaných subjektov výskumu sa považuje za prínosné, referenčné, hodnotné a významné. Toto nazeranie (situovanie sa do pozície) skúmaného subjektu umožní objekt skúmania dôkladnejšie tematizovať, lingvisticky reprezentovať a konceptualizovať, ale najmä, čo je metodologickou prednosťou kvalitatívneho skúmania, umožní subjektom skúmania lokalizovať objekt skúmania (jeho tému) vo svojich súkromných i sociálnych životoch. Kvalitatívna metodológia má vlastné prostriedky na dosiahnutie platnosti (napr. trianguláciu v spojitosti s metódou konštantného porovnávania).

Základné východiská pre uvažovanie vo veci konceptualizácie a realizácie kvalitatívneho skúmania sú (U. Flick, 2012, 41-42): a) porozumenie ako základný epistemologický princíp, b) rekonštrukcia prípadov ako východiskový bod, c) konštruovanie reality ako základu, d) text ako empirický materiál, e) adekvátnosť metód a teórií, f) perspektívy participantov a ich diverzita a g) rozmanitosť hľadísk a nástrojov, metód kvalitatívneho skúmania.

5 Namiesto záveru

Autor tejto štúdie poukazuje na to, že kvalitatívna metodológia nie je pokračovaním, rozšírením ani nahradením kvantitatívnej metodológie; je inou paradigmatickou perspektívou nazerania na svet a subjekty, ktoré ho vzájomne spoluutvárajú. Autor je presvedčený, že kvantitatívni metodológovia majú realizovať kvantitatívne výskumy a kvalitatívni výskumníci svoje kvalitatívne výskumy a tak dotvárať obraz o realitách, ktorými obe skupiny žijú. Veci, udalosti, javy, okolnosti, vysvetľované zástupcami oboch paradigiem umožnia nazeráť z dvoch odlišných perspektív s možnosťou ich celistvejšieho vysvetlenia. Ťažko možno vraviť o realizácii akýchsi zmiešaných výskumov (myslí sa realizovaných zástupcom jednej paradigmy), nakoľko tieto pod zorným uhlom oboch metodológií sú vlastne ničím. Pôsobí metodologicky nelogicky, kontraproduktívne, ak by sa ten istý výskumník sám o sebe naraz snažil vidieť a analyzovať svet zvonku za plného rozvinutia neutrálneho aseptizmu zbaveného všetkých humánnych presvedčení, zámerov, chýb, skúseností, vzťahov, diskurzov, prijatí i odmietnutí subjektov jeho skúmania a zároveň sa pokúšal preniknúť prostredníctvom svojho uvažovania a aktívneho konania do uvažovania ľudských bytostí, každodenne experimentujúcich s humánnymi realitami cez vykonávanie rutín, rituálov, kultúrnych a diskurzívnych praktík a naviac pokúšajúcich sa vtiahnuť do nich prirodzene aj výskumníka. Kvalitatívny vý-

skumník prijíma a aktívne zasahuje do vzájomnej výmeny ako vecných, tak i teoretických ideí. Pri teoretických ideách udržuje odstup, hoci by boli akokoľvek atraktívne, s výnimkou, ak by boli založené na nejakom type vzťahu s dátami. Metodologická pripravenosť výskumníka premietnutá v jeho kompetenciách realizovať skúmanie; jeho metodologická flexibilita vzťahujúca sa na samotné konanie výskumníka, sú kľúčové pre porozumenie študovaného fenoménu. Jeho orientovanie sa v teórii (a teóriách) je nevyhnutné preto, aby porozumel. Kvalitatívny výskumník, aby pochopil, prečo sa veci dejú tak, ako sa dejú vďaka konaniu ľudských bytostí, a aby chápal prečo tieto ľudské bytosti o týchto veciach vedú také diskusie, aké vedú, musí vstúpiť, spojiť sa, diskutovať, nechať si vysvetliť, vysvetlené overiť a mnohé iné. Kvalitatívny výskumník je interpretom diania subjektov vo svete. Vie, že dynamiky interakcií a transakcií, opomenutí, významov a skúseností, ktoré sú situované do ľudského konania sú zdrojom i objektom poznania. Kvantitatívny výskumník uvedené vykonať nepotrebuje. Kvalitatívna metodológia slúži i na zavedenie kultúrnych zmien (i keď ich zavádzanie je náročné) vďaka pohľadu zvnútra diania a za aktívneho prispenia zúčastnených subjektov. Kvalitatívny výskumník, aby sa dokázal orientovať v spleti rozmanitých zjavných i latentných vzťahov, aby dokázal za pomoci subjektov odkrývať významy humánnych aktivít, aby mu bolo umožnené nahliadnuť tiež do zámerov konania samotných subjektov, musí uplatňovať konglomerát svojich kompetencií (spôsobilostí), ktoré mnohé so samotným výskumom nemajú žiadnu priamu súvislosť, avšak bez ich uplatnenia by výskum napredovať nemohol (prípadne by sa výsledky nedosiahli). Kvalitatívny výskumník vstupuje, postupuje v ňom a končí svoj výskum tak, že rekonceptualizuje svoje pôvodné mentálne schémy *a posteriori*, na rozdiel od kvantitatívneho výskumníka, ktorý pri úvahách o kvantifikovaní a meraní skúmaných javov nepochybne uplatňuje dimenziu *a priori*.

Literatúra

- Banks, M. (2010). *Los datos visuales en Investigación Cualitativa*. Madrid: Morata.
- Barbour, R. (2013). *Los grupos de discusión en Investigación Cualitativa*. Madrid: Morata.
- San Martín, D. (2014). Teoría fundamentada y Atlas.ti: recursos metodológicos para la investigación educativa. *Revista Electrónica de Investigación Educativa*, 16(1), 104-122. Recuperando de <http://redie.uabc.mx>
- Casilimas Sandoval, A. C. (1996). *Investigación cualitativa*. Bogotá: ICFES/ARFO.
- Flick, U. (2012). *Introducción a la investigación cualitativa*. Madrid: Morata.
- Elliot, J. (1997). *La investigación-acción en educación*. Madrid: Morata.
- Gee, P. J. (2005). *La ideología en los Discursos*. Madrid: Morata.
- Goetz, J. P., & LeCompte, M. D. (1988). *Etnografía y diseño cualitativo en investigación educativa*. Madrid: Morata.
- Kvale, S. (2011). *Las entrevistas en Investigación Cualitativa*. Madrid: Morata.
- Marshall, C., & Rossman, B. G. (2011). *Designing Qualitative Research*. USA/India: SAGE Publications Inc.
- Simons, H. (2011). *El estudio de caso: teoría y práctica*. Madrid: Morata.
- Quecedo Lecanda, R. & Castaño Garrido, C. (2002). Introducción a la metodología de Investigación Cualitativa. *Revista de Psicodidáctica* (Red de Revistas Científicas de América
- Pedagogický výzkum: spojnice mezi teorií a praxí. Sborník z XXII. ročníku konference České asociace pedagogického výzkumu, konané ve dnech 8. – 10. září 2014 v Olomouci*

Latina, el Caribe, España y Portugal – Sistema de Información Científica), núm. 14, 2002, p. 0. www.redalyc.org ISSN (Versión impresa), 1136-1034.

Wittrock, M. C. (1989). *La investigación de la enseñanza, II: Métodos cualitativos y de observación*. Barcelona: Paidós/MEC.

Kontakt

Doc. Dr. Dušan Kostrub, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave
Pedagogická fakulta
Ústav pedagogických vied a štúdií
Katedra predprimárnej a primárnej pedagogiky
Račianska 59
813 34 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: kostrub@fedu.uniba.sk